

378
M 18

AZ ORSZÁGOS FELSŐOKTATÁSI KONGRESSZUS.

Irta: Magyary Zoltán.

Megnyitására ott voltak az ország összes előkelőségei az Államfővel az élükön. Tanácskozásain hat napon át résztvettek az összes egyetemek tanárai, a főbírók vezetői, a minisztériumok vezető tisztviselői. Tartottak 42 előadást, számtalan hozzászólást. A kongresszust az összes lapok állandóan részletesen tárgyalták. Nagy esemény volt tehát összes külsőségeiben.

Mi volt a jelentősége? Mennyi a belső értéke? Arányban állott-e a teljesítmény a jobban már nem fokozható külsőségekkel?

A választ ezekre a kérdésekre úgy kapjuk meg, ha vizsgáljuk a kongresszus célkitűzését és azt egybevetjük annak tartalmával.

A kongresszus előtt annak célja tekintetében meglehetősen bizonytalanság uralkodott. Az első kérdés, amely felvetődött, a Felsőoktatási Tanács viszonya a kongresszushoz. A Tanácsot kevéssel a kongresszus előtt szervezték és érdemleges működését még meg sem kezdte. Azoknak a kérdéseknek megvitatására és feldolgozására van hivatva, amelyek a kongresszus napirendjén is szerepeltek. Megalakításánál a miniszternek az összes szakmák szakértői kiválasztásra rendelkezésre álltak. A kongresszusnak alig volt előadója, aki nem volna tagja is a tanácsnak. A kongresszuson elhangzott előadásokról az elnöklő miniszter hangsúlyozta, hogy azok csak egyéni véleményeket fejeznek ki. A helyzet tényleg az volt, hogy előadásait maguk készítették és közvetlenül terjesztették elő. A Felsőoktatási Tanács ez előterjesztéseket előzőleg sem nem látta, sem meg nem vitatta. De azok nem voltak a miniszter javaslatai sem. A tanácskozások tehát nem miniszteri tervek, hanem miniszteri vágyakra vonatkoztak. Ha konkrét és előre ismert javaslatok szolgáltak volna a tárgyalás alapjául, a kongresszus azokat megvitatta és a jót, ahol tudta, jobbal helyettesíthette volna. Ilyen előkészítés mellett a hozzászólások is termékenyebbek lehettek volna. A kongresszus

végighallgatása után is nehéz megmondani, mi előnye volt annak, hogy az anyag nyersen került a kongresszus elé és ezért szétesett és szükségképpen csak a részletekre vonatkozhatott.

Ha a jogi oktatás reformjának szerves javaslata szerepelt is az egyik szakosztályban, ezt is csak részletnek tekinthettük ahhoz a célkitűzéshez képest, amely a kongresszuson és a miniszter előző nyilatkozataiban is már elhangzott, hogy t. i. egyetemi törvény megalkotására, tehát átfogó, szintetikus alkotásra törekszik. Egy ilyen törvénynek sem a körvonalai, sem az architektúrája, sem a szempontjai a kongresszus résztvevőinek szeme elé nem kerültek, sem a tanácskozások során ki nem alakultak. Az általános szakosztály témái (a miniszter megnyitó beszédében hallottuk ezt a kifejezést: «az általam engedélyezett kérdések») is csak részletekre vonatkoztak, az alapvető kérdéseket leginkább megközelítő két előadáshoz pedig, amelyek a megnyitó ülésen hangzottak el, vita nem csatlakozott.

Zavaró hiány volt a célkitűzés körül az is, hogy 1926-ban gróf Klebelsberg Kunó, akkori vallás- és közoktatásügyi miniszter már rendezett egy hasonló, az Országos Természettudományi Kongresszust, amelyet szintén a kormányzó úr nyitott meg. Felsőoktatásunk történetében ez a precedens állott legközelebb a mostani kongresszus céljához, de sem arról, sem mindarról az egyéb alapvető munkáról, amely a magyar tudománypolitika terén Klebelsberg alatt történt, az elnöki megnyitó nem vett tudomást. Kétségtelen, hogy volt különbség a két kongresszus programja között, és lehet, hogy az elnöklő miniszter ezért nem utalt a Természettudományi Kongresszusra. A leglényegesebb különbség t. i. az volt, hogy a Természettudományi Kongresszusnak az volt a feladata, hogy 1 millió aranykorona felhasználására kellett javaslatot kidolgoznia. Ez a különbség azonban nem szolgált a mostaninak előnyére és a

REV. 2009.
REV. 2017.

Helytörténet

Kézirat

magyar tudomány nemzetközi helyzetének ismerői előtt nem vitás, hogy újabb 1 millió pengőre szükség van tudományos kutatásunk elmaradásának megakadályozására.

És ezzel érintjük a kongresszus célkitűzésének harmadik hiányát. Nem adta meg a nemzetközi tudománypolitikai perspektívának a kellő hangsúlyt. Hazánknak a trianoni helyzetben új tudománypolitikai irányváltásra volt szüksége. A tudománypolitika tudatosítása Klebelsberg alatt nagyobb mértékben megtörtént, mint Nagy-magyarország idején. Az e téren is folyó lihegő nemzetközi verseny a vezető kultúrállamokat is tudománypolitikai céltudatosságuk fokozására kényszerítette. Ennek az általános törekvésnek kifejezése az, hogy a párisi Értelmi Együtműködés Nemzetközi Intézete Anglia, Franciaország, Németország, Olaszország és az Amerikai Egyesült Államok felsőoktatásának vezetőit 1932-ben, 1933-ban és 1935-ben tanácskozásokra hívta össze, amelyeken az említett öt nagyhatalom «directeur de l'enseignement supérieur»-jein kívül résztvett, mint az indítvány tevője, Magyarország részéről e sorok írója is. E tanácskozások eredményeképpen nem régen hagyta el a sajtót a «L'organisation de l'enseignement supérieur»¹ című kötet, amely az említett államokra vonatkozólag azok tudománypolitikájának felelős vezetői tollából tárgyalja a felsőoktatás szervezetét és a tudományos kutatás egyetemen kívüli szervezetét, kiterjeszkedve azok történetére és elvi alapjaira, az egyetemek és az állam viszonyára, az egyetemek szervezésére és tanulmányi rendjére, a diákjóléti intézkedésekre, az egyetemek felszerelésére s anyagi eszközeire. Ugyanezek a jelentések számot adnak azokról az óriási anyagi eszközökről, amelyeket az említett államok a tudományos kutatás egyetemen kívüli, tehát nemzeti szervezetein keresztül fordítanak évenként tudománypolitikai célokra. Így Franciaország 1935-ben

¹ L. L'Organisation de l'Enseignement Supérieur. Institut International de Coopération Intellectuelle. Société des Nations. 1936. 339 l.

41 millió francia frankot, Anglia 1934-ben 800 ezer angol fontot, az Amerikai Egyesült Államok pedig 1932-ben 20 millió dollárt, ami tehát magában több, mint a magyar kultusztárca egész költségvetése. Veszteség és kár felsőoktatásügyi kongresszust rendezni a nemzeti tudománypolitikai kontinuitásnak elhalványodásával és a nemzetközi tudománypolitika haladásával való kapcsolat elhanyagolásával.

A célkitűzés tehát, mint a mondatból kitűnik, sok irányú korlátozásban vagy hiányban szenved, ami a kongresszus tudománypolitikai jelentőségét szükségképpen csökkenti.

Lássuk ezután, mi volt a kongresszus tartalma?

A tanácskozások súlypontja kétségtelenül a jogi, közgazdasági és közigazgatási szakosztályon volt. Nemcsak ennek a terjedelme volt nagyobb a többinél, hanem a résztvevők száma és súlya is. És a tanácskozások közvetlenül felhasználható konkrét eredménye is ebben a szakosztályban volt a legnagyobb. Nem minden országban ugyanaz a kar nyomja rá leghatározottabban bélyegét a közéletre. Magyarországon a jogi tanulmányok és jogi karok közéleti szerepe dominál. Azok a javaslatok, amelyeket a budapesti egyetem jogi karának tagjai előterjesztettek, a jogi oktatás legérezhetőbb hiányainak kiküszöbölésére alkalmasak és nagy lépést jelentenek azoknak fejlesztése irányában. E javaslatokkal szemben ellenvélemény nem is hangzott el, módosítási javaslat is csak kevés. A felszólalók főleg egy másik kérdéssel, a Műegyetem közgazdasági karának létjogosultságával és hivatásával foglalkoztak. A vitát e téren sem lehet eredménytelennek tekinteni, eredménye azonban inkább abban a negatívumban van, hogy a közgazdasági karnak nem sikerült amaz aspirációinak helyességét és jogosságát elismertetnie, amelyek különböző korábbi megnyilatkozásaiból ismeretesek voltak. A vita főleg a közigazgatásnak a jogi és államtudományi képzéssel szemben való igényei és kívánalmai körül forgott. De e téren sem volt kimerítő, mert pl. szó sem esett arról a fontos hézagról, hogy a közigazgatásban nagy számban résztvevő szakszervek (taná-

rok, orvosok, mérnökök stb.) semmiféle jogi képzésben nem részesülnek. Ez a hiány sem csak a gyakorlati vizsgával nem lesz megoldható, ami egyébként ezekre a kategóriákra még nincs is életbeléptetve, sem pedig teljes jogi képzés előírása nem jöhet szóba, hanem csak kiegészítő jogi és államtudományi képzés, mint az a Műegyetem közgazdasági karának mérnökökre nézve volt az eredeti hivatása.

Oktatási reformok voltak a bölcsészettudományi szakosztály és az orvostudományi szakosztály tanácskozásainak tárgyai is, amely téren reformok szintén szükségesek és tervben is vannak. A műszaki oktatás reformja a Műegyetem mult évi átszervezésével kapcsolatban megoldást nyert, ezért abban a szakosztályban csak részletkérdések és a mérnöki továbbképzés kérdése szerepelt.

A tanulmányi reformok mellett más kérdések háttérbe szorultak és az átfogó problémák, amelyek az egyetemi törvény tervezete szempontjából és a tudománypolitika teljes horizontja érdekében nélkülözhetetlenek, hogy úgy mondjam, napirenden kívül sem kerültek szóba. És így lezárult a kongresszus anélkül, hogy szó lett volna például az egyetemen kívüli vagy oktatással nem foglalkozó kutatóintézetek jelentőségéről és állapotáról, a tudományos kutatás nemzeti szerveiről, az e téren az utóbbi időben történt újítások, így maga a Felsőoktatási Tanács, a Természettudományi Tanács, a külföldi magyar intézetek Kuratóriuma, az Ösztöndíj Tanács eddigi működése eredményességéről és várható szerepéről.

A kongresszus idejének nagy részét az előadásokhoz csatlakozó hozzászólások foglalták le. Ezen a téren az elvileg adott teljes szabadság, mint azt számos multbeli tapasztalatból előre lehetett látni, egyrészt természetlen hozzászólásokra, másrészt olyanok tartózkodására vezetett, akiknek hozzászólása nyereség lett volna. Voltak azonban a hozzászólások közt egyrészt értékesek, másrészt tanulságosak s ez utóbbiak közt meg kell emlékeznünk egyik vidéki egyetem tagjainak a jogi oktatás reformjával kapcsolatban elhangzott felszólalásairól, amelyekben bő érvekkel bizonyították olyan vesze-

delmes tervek elhibázott voltát, amelyek hallgatóikat arra kényszerítenék, hogy előadásait hallgassák.

Látjuk tehát, hogy a kongresszusnak tárgya nem a felsőoktatás kérdése, hanem e g y e s felsőoktatási kérdések voltak. Azok a kérdések, amelyek megoldásában a miniszter külső inspirációt vagy támogatást keres. Mivel a miniszter fontos felsőoktatási és tudománypolitikai reformokat hajtott már végre a kongresszust megelőzőleg, attól függetlenül, így a Gyűjteményegyetem újjászervezését, a Műegyetem átalakítását stb., a kongresszus programjának és munkájának töredékessége arra a gondolatra vezet, hogy a kongresszus azoknak a reformoknak megtárgyalására volt hivatva, amelyekben a miniszter, vagy első munkatársa nem szakemberek. Ez a feltevés azonban nem válasz arra a kérdésre, hogy erre a szerepre nem a Felsőoktatási Tanács lett volna-e hivatottabb.

Lehet azonban, hogy a kongresszus rendeltetéseként az lebegett a miniszter szeme előtt, hogy a felsőoktatási szakaszpontokon felül általános politikai megnyilatkozásokat is lehetőséget nyújtson. Ilyen háttér a megnyitó ülés lefolyása mögött észrevehető volt.

A korporációs eszmeáramlat szelét érezte az a szándék is, hogy az ifjúság a kongresszus munkáiba bevonásuk. De a miniszternek ebben a kérdésben való ingadozása éppúgy, mint ezeknek a témáknak a kongresszus tárgyalásaiban való elnémulása, arra mutatnak, hogy a felsőoktatás jelentősége erősen felnyúlik ezeknek a sorsdöntő politikai kérdéseknek magas régiójába, azoknak az irányítása és megoldása azonban meghaladja egy reszortminiszter hatáskörét.

A kongresszus tehát nem volt eredménytelen, csak nem volt olyan átfogó és olyan jelentőségű, mint megrendezésének külsőségeiből és a hangoztatott célok, így a tervezett egyetemi törvény, epochalis jelentőségénél fogva várni lehetett.

A fenti kritikai megjegyzéseknek csak az volt a céljuk, hogy rámutassanak arra, hogyan lehetett volna az eredmény több, és hogy hangsúlyozzák a tudománypolitikai kontinuitás és határozottság fontosságát.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.